

M

J. Ailion
Kaivaus
Hankasalmen Palon

Kivik. asuinpaikalla

9-11 p. syysk. 1909.

(Kertomukseen liittyy

2 valokuvaa

1 kartanrikelma

1 kaivauksen asemapiirros

H. M. l. 5427: 275-301
pöytäkirja)

Kaivaus Hankasalmen

Salon kivikautisella asuinpaikalla.

Toimittanut 9.10/7x 09 J. Ailio.

1 2 3 4 5 6 neliö-
 °° = saviastianpalasia. E metri.

Huom.! Mustat numerot osoittavat maanpinnan korkeutta I punnituskohdasta, joka on 0-pisteestä (= kivistä pellolta) + 2,58 (Modellinen korkeus = +2,58 - 1,10, +2,58 - 1,03 j.n.e)
 Punaiset numerot osoittavat samoin kulltuurimään pinnan korkeutta.

Hankasalmen Salon
Kivikautinen asuinpaikka.

Matkan
tarkoitus.

Kun tästä asuinpaikasta, joka on erityisesti huomattava runsaista savialaloydoista ja sillä ilmoituksen mukaan aiemmin olleista, määrätysjärjestyksessä sijainneista hiokummista (ks. Ailio, Wohnplatzfunde II, Bericht 29), ei ollut olemassa tarkempaa kertomusta luonnonsuhteista, työalueesta, paikan muinaistieteellisestä luonteesta y. m., sai allekirjoittanut Tehtäväkseen käydä paikkaa tarkastamassa syksyllä 1909.

Paikan
nema.

Asuinpaikka sijaitsee ko. mearantaisten Kynsiveden eteläisimmässä osassa, parin kilometrin pituisen, pohjoiseen päin pistävän kapean ja matalan niemekkeen itärintamalla, Paanalan kylään kuuluvan Salon talon maalla (talon muita nimiä on Kot'salo ja Ripatin-Salo - ensimmäinen asukas oli Matti Ripatti - ja Salonniemi - nykyinen asuja on Matti Pyl.

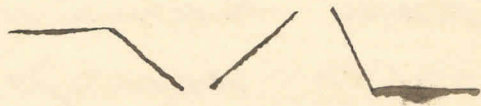
vänäinen eli Salou Matti). Paikalle
on paras matkustaa Leppäveden
asemalta Niemisjärven kylään,
Savolaisen l. Sepän taloon ja
siitä veneellä; pääsee myös
perille Hankasalmen Kirkolta
Kuuhankajärven pohjoispäitse
Läheviidan taloon (n. 3 ruotsin-
virستا) ja siitä veneellä
(2-3 ruotsinvirستا).

Luonnon-
suhteet. Niemekkeen länsipuolella
on kapea ja pirtti Kellolahti
itäpuolella samallaan Kynsi-
lahti, mihin purkautuu ete-
lästä päin Ason ja Pienen
Kaihlasen kautta Niemisjär-
vista ja ylempää Läämingin-
järveistä tuleva vesi. Paikka
on kalastukselle sangen suo-
tuista, sillä sen ohitse kulke-
vat isommat kalat, lahnat
ja säynäät, isosta vesistö-
stä keväisin kutemaan lah-
den perukkaan ja jokeen myl-
lyihin asti (Toisen ilmoituksen
mukaan Niemisjärviin asti,
laskentuen heti alas). Niin-
ikään palaavat särjet ja ah-
venet syttyisin ^{paikan ohitse} Takaisin isoi-
hin vesiin.

Nykyisestä ja
entisestä sompia kaloja salmissa
kalastuksesta.

verkoilla ja reysillä; lakna ei
kuitenkaan kertomuksen mu-
kaan tulomatkallaan käy
känni verkkoihin mutta kyllä
menomatkallaan. Merroilla pyy-
detään vain pieniä kaloja.

Aikaisemmasta kalastus-
sen harjoittamisesta ovat osot-
teina ilmoituksen mukaan jois-
sakin paikoin vielä taratta-
vat vanhat tokeet eli padot.
Niinpä kuuluu sellaiset ta-
vattavan ^{jotakin} Salon talon kohdalla,
Reissaaren ja Toessaaren väli-
sessä kapeassa salmessa,
missä on viidettä kyynäsiä
vettä. Tokeiden muoto on
tällainen:

Saimon on Autiosalmessa, Salon
talosta etelään päin, joka on
n. 150 sylvän levyinen salmi
ja jossa vettä on $3\frac{1}{2}$ kyynäsiä,
vanhaa toetta, joka on suora
ja sisältää paljon portteja
(lähellä pitäisi olla vanhain
ihmisten asuntoja ja ter-
vautoja). Padot ovat pystyyn-
pannuista riuvuista eli pyl-
väistä tehtyjä, porttipatsaat
ovat vahvoja, portit n. metrin
levyisiä ja pylväät hyvällä

aseella tehtyjä, niiden hampaat
ovat nim. jyrkkiä. Tokeet eivät
siis ole ainakaan kivikauden
aikeisia. Paikalla kuullun Töyrän
mukaan massavat „hämäläiset“
vieläkin veroa Paanalaus-
mesta ja Autiosalmesta,
vaikkeivät enään käytkään näis-
sä salmissa kalastamassa.

Asutus-
jäännösten
jätkeä.

Löytöpaikka on kaunis
hietainen Töyränne, joka kohoaa
n. 40 m. päässä rannasta ja
viettää itää tai oik. itäkaak-
koa kohti. Töyränteellä on talon
vaarivainajan kertomuksen mukaan
ollut ainakin kaksi Kuunmuketta
samoilla kohdilla, joista Fleikel
1894 tapasi Kuunmestakin liesi-
kivikön (ks. asuinpaikan kartan-
aiheluaa). Kolmannestakin sellai-
sesta Kuunmesta oli vaarivainaja
puhunut, mutta sen paikkaa ei
enään muistettu (kuitenkin pu-
huttiin tällaisesta mättäistä
myös sen liesikivikön kohdalla,
joka esiytyi Fleikelin II. kai-
vauksessa pellolla). Nykyisen
isännän muiston mukaan olisi-
vat mainitut Kuunmukset olleet
jyrkkiä järven, s. o. itäpuolelta,
kuperia päältä ja loivia ta-
koa. Tarkoituksensa puolesta

saattaa niitä arvella siinä sor-
tuneiden kotain maapeitteeksi
(vaarivainajan mukaan "kottain
kattoloita") tai mahdollisesti
osaksi maahan kaivettujen asun-
tojen kohdalla ylösluodiksi
kieltämättäiksi. Edellistä alter-
natiivia puoltaisi se seikka,
että lietikivet (m. m. pellolla,
missä ne kuitenkin olivat ta-
vallista syvyydessä ja kustiin
lienevät kivikautisia) ilmoituk-
sen mukaan ovat tulleet esille
mättäiden alta.

Kaupin kertoma itä-
läntisuuntainen kauta (Ailio,
Wohnplatzfunde II, Ber. 29) sen
varrellisine useine poikittai-
sine kumpuineen tuntuu
uskomattomalta, sillä paikan
luonteen mukaan pitäisi tuot-
taisten kumpujen, jos ne ovat
asunnorätteiksi katsottavat,
olla sijainneita N.-S.-suuntai-
sesta linjassa, s. o. rannan
mukaan. Niin haudasta eli
kanavasta kuin kummista
on enää mahdollonta mitään
^{varmaa} kiittoa saada, koska paikalta
on vedetty maata pois isän-
nän kertomuksen mukaan
toista metriä savipelloille y. m.

joiden maatalajin niille vedetty
hieta tekee kuohkeaksi ja
nyöriä kasvavaksi. Sijemmin
oli äyräs nykyisen pietakuopan
(Heikelin I kaivauksen)
kohdalla kohonnut jyrkätti,
mutta sittemmin on se vähi-
tellessä hiedaavedon kautta ta-
saunut, ja siinä on nykyään
kaksi pienen tervahaudan poh-
jaa.

Löytöalue.

Löytöalue on ainakin tois-
ta sataa metriä pitkä ja
eikä 40 m. leveä saannan
suuntainen kaistale, kuten
saattaa päätellä löydoistä Hei-
kelin molemmilla kaivausalu-
silla ja ojan luonnista löyde-
tyistä pömpälasista (Heikelin
I kaivauksesta N.W. suuntaan)
ja saviastianpalasista (jollon
N. rajalla; ks. Kartanaihelehti).
Erikoisia koekaiveluja löytö-
alueen lähempää määrittelyä
varten en katsonut sopivaksi
tehdä, mutta sentijään olin
tutkittavaksi n. 45 m² laa-
juisen alueen Heikelin I kai-
vauksen N. rajasta ^{15 m.} suoraa
N. suuntaan, sittemmin ensin
olin hiukan kaivellut Heikelin
mainittuun kaivauksen N. ja
E. reunoja.

Kaivaus.

Tastamainittu alue valittiin kaivettavaksi, syystä että siinä esiintyi maanpinnalla laakea syväne, jonka saattoi olettaa syntyneen entiseen tulensijan tai asuntokuopan kohdalle.

Kerrosjärjestyksestä on mainittava, että muutama jopa 5 sm vahvuinen turvekerros alla maa oli yleensä liikkeeseenruokasta piestä (yläosassa toisinaan tuhansakaista), paikotellen punertavaa joko matalammassa tai syvemmässä. Kulttuurimaa vahvuus oli hyvin eritainen vaihtelevuudesta n. 1/2 metriin ja toisinaan dellen aina 21 kuusta (hyvän joukon yli metrin määrään). Reuntu I:1:lla oli 1,02 m. syvyinen pieni kuoppa, jonka merkityksestä on vaikeata mitään sanoa. Reuntu I:3:lla näytti puhdas piestä alussa tulevan aivan pintaan asti, mutta lähemmin tarkastettaessa tuntuikin tämä puhdas piestä olevan jälestäpäin luotua, ja kulttuurimaa peitti tällä kohdalla 61 sm. syvyiseen kuopanteen, muodostaen viereisillä reunuilla jonkun verran

ohuemman kerroksen. ~~Saman~~ V:llä
linjalla oli kulttuurimaaan vak-
uus 2:lla ja 3:lla suudulla 2 ja
30 sm mutta viereisillä suudulla
jonkun verran suurempi. - Heo-
mattavin syväne oli olemassa
reutujen III, IV: 2, 3 kohdalla,
missä ilmeisesti esiintyi ^{pienen} euti-
seu tervakaudan kohta (syvyys
suudulla III: 3 1,26 sm). Tervakaudan
saattoi puheena olevan syvän-
teen päättää siitä, että se oli
kivillä pohjattu, mikä ei mit-
loinkaan ole laita esim. syvi-
kuopissa. On selvää, että ter-
vakaudan kaivauksessa asuinpai-
kan kivikautinen kerrosjär-
jestys sillä kohdalla on häi-
riytynyt ja saviastianpalaut
esim. sen kohdalla työntyneet
syrjille päin, kun sen sijaan
ympäriellä näytti kerrosjärjestys
kohtamattomasta. Näin selviytyi
edellä mainitun maanpinnalla
näkyneen laakean kuopan
luonne.

Muita, pienempiä kaivauks-
alueella esiintyneitä keopau-
teita oli 3 tukkapesä eli
liedensija. Suudulla II: 6 oli
tällainen pienenoinen ja matala
tukkuoppi, ulottuen 0,51 sm.
syvyyteen maanpinnalta (vierei-

sillä ruuduilla oli kulttuurimaa-
varuus 53, 42 ja 38 sm). - Tsongri,
runsaasti metrin pituinen, pit-
käksi tukkapesa esiintyi ruu-
duilla IV, V:6, ulottuen edel-
lisellä ruudulla 1,18 m. syvyy-
teen ja sisältäen osaksi isoja kii-
miä muttei löytyjä. - Samal-
lainen tukkapesa ilmantui
ruuduilla VII:3, 4 ja samalla
kohdalla VIII linjalla. Runsaam-
m syvyydessä maanpinnalta
ilmeni tuhankharmaata maata,
osottaen pitkäkasta 0,75x1,3
m. laajuista keuopannetta,
jossa syvemmällä oli isoja
petäjänhiiliä aina 66 sm
syvyyteen.

Löytöjen esiintymisen Löytöjä tuli ilmi pit-
tasataltan teräskappale-
ta ja irkettuja piinsirpa-
leita ^{ionkko} saviasstiampalasia
eikä paristakymmenestä
eri astiasta. Väimemainitut
esiintyivät pääasiassa kot-
messa eri ryhmässä (ks. kai-
vauksen pohjapiirrosta) ja
lisäksi muutamia yksinäisiä
palasia siellä täällä. Entis-
sen Tervahaudan SW-Kulmalla
esiintyi saviasstiampalasia

(reundulla V:1) pienissä kasapäisissä
punaseurusteissa hyvin kie-
nossa hiedassa Turpeen alta
aina pohjalle asti, 41 sm:n
syvyyteen. Reundulla V:5, missä
niitä myös oli runsaasti, oli-
vat isoimmat palaset aivan
pohjalla, 51 sm syvyydestä,
pienempiä oli keskivaiheilla
alkaen, kaikki puhtaantai-
sessa hiedassa. Yleensä ovat
saviastiat n.s. itäsuomalaista
keramiikkaa, mutta huomattava
on, että siitä poikkeavaa, as-
kestisavaa olevaa keramiikkaa
esiintyi joitakin palasia reu-
dulla II:5 ja iso, tasapohjaisen
astian kappale reundulla VII:4
52 sm syvyydestä (yläpuolella
oli muutamia pikkupalasia
itäsuomalaista keramiikkaa
runsaan dm syvyydestä). Mai-
nittu iso kappale on aivan
erikoisella kaksoisviiva-orna-
mentilla koristettu (ks. *Skilio*,
Wohnplatzfunde, I, s. 90, kuv. 63).

1 Merkillisenä sattumana sietää
mainita, että Talonisännän la-
grikasjalkineissa ^(kärkipuolella) oli nähtävänä
samallaan kaksoisviivainen ko-
risteaihe:

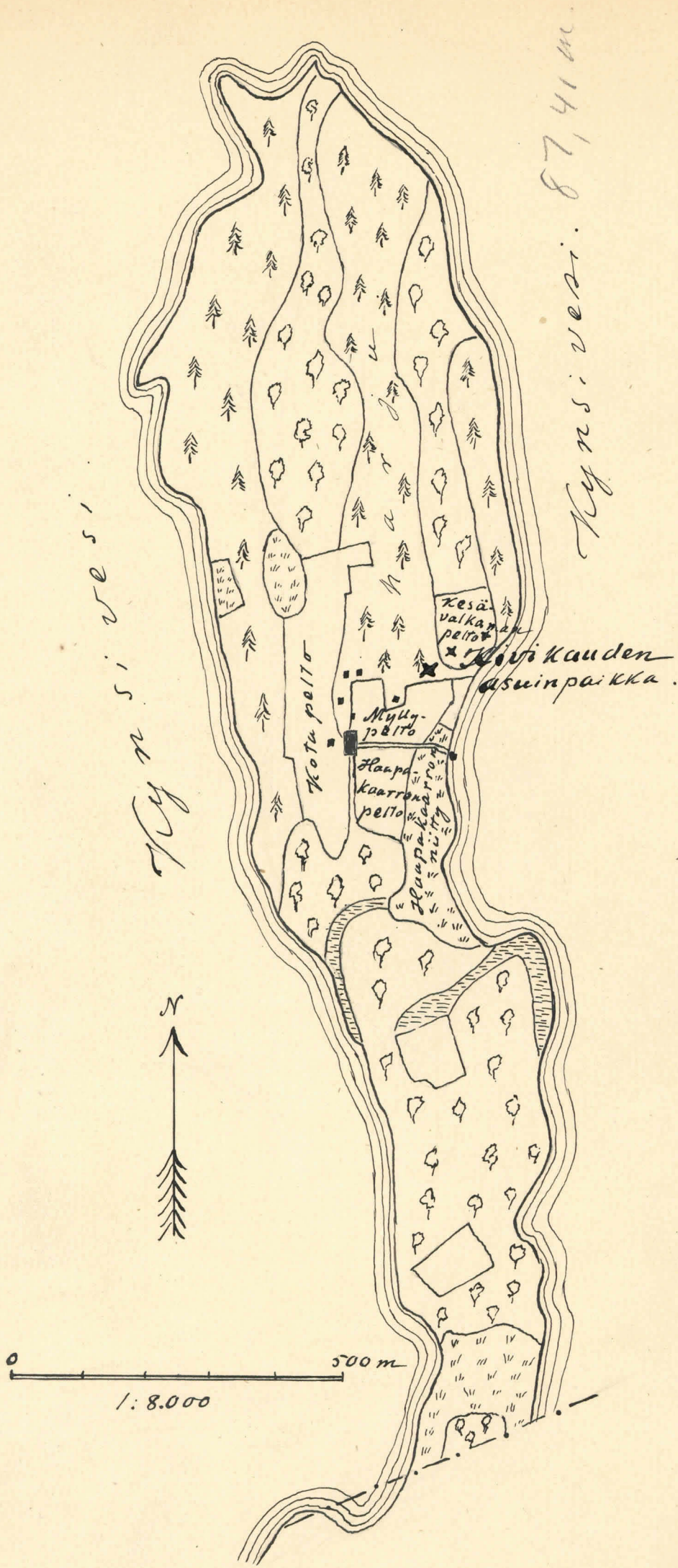
Löytöjen korkeusasteista mainittakoon, että edellä kerrotun Töyränteen juurelle on n. 4,3 m järven pinnasta ja Heikelin II kaivaus on jonkun verran alempana. Heikelin I kaivausalueen l. reunalla tavattiin löytöjä n. 5,7 m korkeudella ja oman kaivaus-alueen l. raja oli n. 6,3 m korkeudella järvenpinnasta (O. piste = 5,33 m.; kynsivesi lience n. 90 m. korkeudella meren pinnasta).

Asuinpaikan Tutkimuksen kautta on merkityksestä. siten selvennyt ^{Salon} Kirvikautisen asuinpaikan jokseenkin tavallinen luonne, mikä lähinnä muistuttaa Kaukolan Piiksuon ynnä Räisälän Papinkautaan ja Teperinahan asuinpaikoista maantieteellisen asemansa ja maaperänsä ynnä löytöjensä puolesta. Paikan valinnan edellytyksinä ovat ilmeisesti olleet biologiset seikat, etenkin kalan vaellustavat (niemellä kuuluu lisäksi myös viihtyvän Teirejä ja metsoja). Laven esiintymisen seudulla on tehnyt kerami. sen teollisuuden mahdolliseksi.

Asutusjärjestyksistä ovat muo-
mattavat Heikelin tapaamat
2 liesikiviikkä, jotka viittaavat
vakaampaan asutukseen, Kun taas
minun tapaamani tukkapesät
osottanevat tilapäisempää lei-
ripaikkaa, kuten ainakin se
tukkapesa, mistä löytyi asbesti-
savaa oleva astiankappale. Kun
asuinpaikka on verrattain laaja,
on vielä varmasti löydettä-
vissä enemminkin tulesijoja.

Laviastioissa on kampaai-
heinen koristelu yleinen, mutta
sen ohella esiyyt myös viiva-
ja uru-aihe, nähtävästi siis sa-
manaikaisena. Aivan erikoista,
löytöseikkain mukana vanhempa
koristelutapaa osottaa mainittu
asbestisavinen astiankappale.
Asuinpaikoille yleinen piirre on
piinsirpaleiden esiintyminen. ^{Hivi-}
^{aseita on toistaiseksi ilmi tulleet vain tavattain katkelmina.}

Asutukseen Hankasalmelle
saattaa arvella saapuneen joko
etelästä päin - Puulavedeltä Syn-
siängjärven kautta - Tai kaakosta
päin - Kyyvedeltä Kuitoma-
järven kautta, kuten ehto vas-
taiset täältä päin runsaammin
tavattavat löydöt lähemmin
näyttänevät.

Kylän siveisi

Kylän siveisi. 87,41 m.

Jäljennös
 Hankasalmen pitäjän Paanalan kylän
 Salon talon kartasta,
 jonka on mitannut, jakanut ja pyykittänyt
 v. 1891 ja 1892
 Ferd. Rosberg.

Hankasalmi, Salon talo, Paa-
nalan kylää, ²⁶⁵ Kyyveden san-
nalla, kivik. asuinpaikka
soikealla aidan kummallakin
puolella, valokuvattu N-
seunasta.

Valok. J. Kiljo syysk. 1909.

L. 123.

2772

Hankasalmi, Paanalaan kylä,
Salon talon läheinen kivik-
asuinpaikka (miesten koh-
dalla aidan takana), valo-
kuvattu WSW suunnasta,
talon tuulimyllyn juurelta
(Kyyveden rannalla).

Lehtio syysk. 1909.

L. 123

2773.

